

מ"אורור" לגיטימי לאקלים אתי בעייתי - היכן עובר הגבול?

ליהי צור דברת BPT, MHA^{2,1}

¹ חברת ועדת האתיקה של הפיזיותרפיסטים בישראל

² רכזת תחום אתיקה מקצועית של הפיזיותרפיסטים בכללית ומדריכה קלינית, בית חולים בילינסון

2. האם לדבר עם הסטודנטית על המקרה שהייתה עדה לו - ואם כן מה לומר - או לא לומר דבר?

דיון וניתוח הדילמה הראשונה: האם לפנות לרופאה ולומר לה את דעתו על דבריה - או לא לומר דבר?

הערכים האתיים העולים מתוך הדילמה הם:

כבוד האדם, אי-גרימת נזק, יושר יושרה אמון אמינות ואמירת אמת, שוויון וצדק, ומקצוענות

מול

רעות, כבוד האדם ומקצוענות

להלן יפורטו הנימוקים התומכים בכך שהפיזיותרפיסט יאמר לרופאה את דעתו, ולאחריהם הנימוקים התומכים בכך שלא יאמר לרופאה את דעתו.

ההחלטה שהפיזיותרפיסט יאמר לרופאה את דעתו מתבססת על הערכים והעקרונות האתיים האלה:²

◆ **כבוד האדם (Human Dignity)** - מערך זה נגזרת זכותו של אדם להגנה על שמו הטוב וליחס של כבוד מצד הזולת. במקרה המתואר כאן מדובר בזכותו של המטופל ליחס מכבד. על פי חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, הכפשת שמו של אדם כמוה כאמרה: "כל המלבין פני חברו ברבים כאילו שופך דמים".³

◆ **אי-גרימת נזק (Non-maleficence)** - ערך ביו-אתי זה מחייב את הקלינאים לשאוף למנוע נזק מן החולה וגם לא לייחל לו נזק. אמירתה של הרופאה יוצרת בעקיפין אקלים אתי שעלול לאפשר גרימת נזק לחולה.

נתאר כאן מקרה שעולה מתוכו סוגיה אתית הקשורה ביחסים שבין עמיתים בצוות רב-מקצועי וגם בהדרכה הקלינית. השאלות האתיות העולות מתוך המקרה הנדון נוגעות לכל מוסד, לכל מכון או ארגון שבו מעורבים בטיפול בחולה כמה מטפלים.

תיאור המקרה

במחלקה הכירורגית בבית חולים אקוטי עובד צוות רב-מקצועי גדול באינטראקציה מתמדת. רופאי המחלקה נמצאים בשלבים שונים של ההתמחות שלהם; הפיזיותרפיסט האחראי מכיר אותם זמן רב, ובנה איתם מערכת יחסים מקצועית וחברית.

בוקר אחד, כאשר פיזיותרפיסט המחלקה שוחח בחדר הרופאים עם הכירורגים לגבי מטופל, פצוע ירי, שהופנה לטיפולו, נכנסה לחדר רופאה מתמחה, כולה נסערת, אחרי ביקור בוקר שגרתי אצל המטופל הזה. הרופאה סיפרה שבמהלך הביקור היא שאלה אותו שאלות, תיארה את הממצאים, והסבירה לו את מהלך הטיפול באופן מקצועי וענייני. ואולם המטופל הגיב בהתנשאות, בקנטרנות ובאופן מעליב. היא סיימה את דבריה במילים: "... הוא היה בלתי נסבל ממש, חבל שלא ירו לו בראש".

אף על פי שהפיזיותרפיסט הבין את מצוקתה של המתמחה, הוא חש אי-נוחות מאמירתה. במשך האירוע ניצבה לידו סטודנטית שלו, שנראתה מזועזעת מאמירתה של הרופאה, ושניהם החליפו ביניהם מבטים שהראו שהם מבינים שמדובר באמירה חריגה.

הדילמות שעמדו בפני הפיזיותרפיסט היו:

1. האם לפנות לרופאה ולומר לה את דעתו על דבריה - או לא לומר דבר?

◆ **יושר, יושרה, אמון, אמינות ואמירת אמת (Integrity, Honesty, Trustworthiness, Reliability and Truth Telling)** - ערכים אלה מחייבים אומץ מוסרי שיניע את הפיזיותרפיסט לומר לרופאה מה שעל ליבו, ולבטא את תחושותיו הקשות עקב דבריה, וזאת כדי לנהוג ביושרה.

◆ **שוויון וצדק (Equality and Justice)** - ערך זה בא להגן מפני הנזק האפשרי שייגרם בעקבות האמירה של הרופאה. אמירה זו שיקפה גישה שלילית וטינה כלפי המטופל, וזו עלולה לגרום הטיה ואפליה מצד המטפלים כך שיתקשו לטפל בחולה באופן שוויוני (בלי לשנות את משכו או את איכותו של הטיפול).

◆ **מקצוענות (Professionalism)** - מערך זה נובע הצורך לשמור על המטרות הטיפוליות ועל ההתנהגות האתית של המטפל וכן על היכולת שלו לקבל החלטות הנובעות משיקולים מקצועיים גרידא. יכולת זו יכולה להיפגע בשל סגנון השיח הפוגעני שנקטה הרופאה.

יתרה מזאת, מתוך הקוד האתי של הפיזיותרפיסטים נגזר אחד העקרונות המנחים ביחסי פיזיותרפיסט-עמיתים וצוות רב-מקצועי: "הפיזיותרפיסט יפעל להשגת אקלים אתי מקצועי הולם במקום עבודתו, ויסב את תשומת ליבם של עמיתיו להתנהלות שאינה אתית מקצועית".²

מצד שני, ההחלטה שלא להעיר לרופאה מתבססת על הערכים והעקרונות האתיים האלה:

◆ **רעות (Collegiality)** - סולידריות אישית ומקצועית. מערך זה נובעת ההכרה של הפיזיותרפיסט בצורך של הרופאה לשתף במצוקותיה, ול"אוורר" (Ventilation) את רגשותיה כדי לשמור על בריאותה הנפשית,¹ וההבנה שאין לשפוט את דבריה אלא להטות אוזן קשבת למועקה שמתוכה הם נאמרו. יחד עם זאת, חשוב לציין את ההסתיוגות אשר קיימת לגבי ערך "רעות" בקוד האתי. ערך זה מוגבל למקרים שבהם אין מפירים את הערכים יושר, אמינות ויושרה. לכן, במקרה זה יש לתת את הדעת באיזו מידה יש משקל לערך הרעות.

◆ **כבוד האדם (Human Dignity)** - על מנת לשמור על כבודה של הרופאה, ולא לגרום לה בשוגג עלבון והשפלה, על הפיזיותרפיסט להימנע להעיר לה מול עמיתה.

◆ **מקצוענות (Professionalism)** - המקצוענות של הפיזיותרפיסט מגלמת בתוכה את הבנת החשיבות שיש בעבודת הצוות שבמחלקה וכן את ההבנה שאם יעיר לרופאה הוא עלול לפגוע בשיתוף הפעולה ובקשרים המקצועיים עמה.

נוסף על כך, על פי הקוד האתי, אחד העקרונות המנחים ביחסי פיזיותרפיסט-עמיתים וצוות רב-מקצועי הוא זה: "... באינטראקציה רשמית ובלתי רשמית, הפיזיותרפיסט יקפיד על תקשורת מכבדת ומקצועית מול עמיתים למקצוע ומול עמיתים ממקצועות אחרים..."²

כיצד נהג הפיזיותרפיסט?

הפיזיותרפיסט החליט לשוחח עם הרופאה בלי לפגוע בכבודה. על כן הוא תכנן לגשת אליה ולשוחח עמה בארבע עיניים.

ואשר לדילמה אם לשוחח עם הסטודנטית לפיזיותרפיה על המקרה - הפיזיותרפיסט החליט לנצל זאת כהזדמנות לשוחח עם הסטודנטית על ההיבטים האתיים של המקרה.

אך המציאות הייתה שונה ומפתיעה: הסטודנטית לא היססה לרגע והלכה לרופאה ונזפה בה על דבריה.

חשוב לציין שהתנהגותה של הסטודנטית אינה הולמת את מעמדה כסטודנטית (שאינה רשאית לנזוף ברופאים או בכל איש צוות אחר), והיא אינה תגובה הולמת גם עבור הפיזיותרפיסט. בשיחה שנערכה עם הסטודנטית לאחר מכן, ניתח הפיזיותרפיסט את האירוע, והדגיש בפני הסטודנטית את ההשפעה של מעשיה לא רק על התחושות של הרופאה אלא בעיקר על יחסי הרעות בצוות ועל האפשרות להמשיך בשיתופי פעולה פוריים. בשיחה הודגשה החשיבות שיש בניתוח ההיבטים השונים של המקרה על פי העקרונות והערכים האתיים. ניתוח המקרה הבהיר לסטודנטית את השיקולים המנחים בבחירת דרכי תגובה בונים שימנעו פגיעה ביחסי הצוות, וכן כי חשוב לשמור על הגבול הדק שבין "אוורור" לגיטימי לאקלים אתי שלילי.

מקורות

1. Rime B, Emotion Elicits the social Sharing of Emotion: Theory and Empirical Review. Emotion Review. 2009; 1(1):60-85.

2. הקוד האתי של הפיזיותרפיסטים בישראל. מתוך:

http://www.ipts.org.il/_Uploads/dbsAttachedFiles/Kod_Eti_2018.pdf

3. אריה אבנרי ואח' נ' אברהם שפירא, ערעור אזרחי 214/89 פ"ד מג(3) 856,840.